

КОНДРАЦЬКА Галина

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

<https://orcid.org/0000-0001-8856-1125>kondrgala@gmail.com**ПАВЛЮК Оксана**

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0003-0016-2416>pavliuko@khmnu.edu.ua**ФОРМУВАННЯ НАВИЧКИ КОМУНІКАЦІЇ ТА СПІЛКУВАННЯ У СТУДЕНТІВ
УНІВЕРСИТЕТІВ**

У статті розглядається ефективність комунікативних навичок і взаємодії між фізичним терапевтом і пацієнтом як ключового результату реабілітаційних послуг. Зокрема, аналізуються підходи до формування комунікативних навичок у студентів закладів вищої освіти (ЗВО), які включають поєднання вербального та невербального спілкування. Визначено особливості комунікативної компетентності, що є необхідною складовою професійної діяльності майбутніх фахівців у сфері фізичної реабілітації.

Метою статті є обґрунтування підходів до формування комунікативних навичок у студентів університетів, що є важливим для їхньої подальшої професійної практики. Підкреслено важливість оволодіння навичками спілкування як істотного елемента взаємодії фізичного (ерго) терапевта, що створює атмосферу довіри і поваги, у якій пацієнти можуть брати активну участь у своєму одужанні.

У статті детально розглядаються складові вербальної і невербальної комунікації, їх значення у процесі взаємодії терапевта та пацієнта. Наприклад, вербальне спілкування включає не лише передачу інформації, але й вміння слухати, підтримувати пацієнта та формувати довіру. Невербальні сигнали, такі як міміка, жести та тон голосу, також відіграють важливу роль у сприйнятті інформації та емоційній підтримці пацієнтів.

Обґрунтовано переваги комунікативних навичок у процесі планування реабілітаційного процесу, що дозволяє визначати поетапні цілі та досягати ефективних результатів. Встановлено, що комплексний підхід до формування комунікативних навичок може суттєво покращити процес реабілітації пацієнтів, сприяючи їхньому активному залученню в лікувальний процес.

Таким чином, стаття акцентує увагу на необхідності інтеграції комунікативних навичок у навчальні програми для студентів, які готуються до роботи у сфері фізичної реабілітації, з метою підвищення якості надання медичних послуг.

Ключові слова: комунікація, спілкування, навички, взаємодія, студенти.

<https://doi.org/10.31891/pcs.2025.3.31>

**1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У
ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ
ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ
ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ**

З моменту повномасштабної війни в Україні реабілітація поранених військовослужбовців стала справжнім викликом для українських фахівців. Комунікація є складовою процесу реабілітації і має вирішальне значення для повного відновлення пацієнтів та формування здатності працювати й жити в суспільстві [11].

Комунікація відіграє ключову позицію у процесі підготовки фахівців в університетах. Особливого значення навичка комунікації та спілкування набувають під час планування реабілітаційного процесу (надання інструкцій, мотивація та зворотний зв'язок). Сформована навичка спілкування допомагає

фізичному (ерго) терапевту встановлювати контакт, виявляти емпатію та розуміти психологічні особливості пацієнта. Для пацієнта, особливо ті, які перебувають на післяопераційній та тривалій реабілітації, мають значення не лише на фізичні методи відновлення, але й на вербальні та невербальні дії фізичних (ерго) терапевтів. У функції фізичного (ерго) терапевта входить допомагати пацієнтам долати труднощі, відновлення функціональності та мобільності.

**2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ТА ПУБЛІКАЦІЙ**

Університетська освіта спрямована на формування у студентів відповідального ставлення до функціональних обов'язків у сфері ерготерапії та фізичної терапії. Формується здатність проводити корекцію

порушених рухових функцій і активностей людини з метою відновлення повноцінної життєдіяльності відповідно до її бажань й потреб в умовах довкілля. Виробляється здатність розуміння складності заняттєвої активності та заняттєвої участі людини і факторів, що впливають на цей процес реабілітації пацієнтів.

Комунікативний аспект підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації (терапії) висвітлені у працях О. Бісмак [2], М. Дем'янчук [8], В. Волошко [3-6] та ін.

За визначенням О. Андрійчук [1 с. 11]: «фізичний терапевт повинен вміти комунікувати з пацієнтом, налагоджувати взаємозв'язок для співпраці. Ця робота починається уже з першого візиту пацієнта до фізичного (ерго) терапевта. Саме від її дієвої перспективності залежить ефективність реабілітації».

На думку О. Бісмак [2 с. 345], важливими для фізичного (ерго) терапевта є володіння власними емоціями, здатністю зберігати впевненість, контролювати свої реакції та поведінку загалом.

М. Дем'янчук [2 с. 345], підкреслює особливості комунікації фахівця з фізичної терапії та пацієнта. Високий ступінь сугестивності фізичного терапевта – це вміння вселити пацієнту довіру і сформувати в нього установки, які сприяють успішному процесу реабілітації. Також потрібно враховувати особливу роль мовного впливу фахівця з фізичної терапії на пацієнта, що виражається у формі рекомендацій, порад, заборон тощо.

Також, М. Дем'янчук [2 с. 194], вважає, що фахівець повинен уміти висловлюватись делікатно, у своєму словнику мати великий запас евфемізмів, за допомогою яких можна усунути різноманітні професійні ризики та конфлікти [6, с. 195].

На думку О. Бісмак [2, с. 346], «комунікаційна компетентність у професійній діяльності фізичного терапевта означає вміння не тільки психологічно правильно будувати відносини з хворим, але і здатність у процесі цих відносин залишатися в рамках професійної ролі»

3. ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Новизна статті полягає у розкритті важливості формування навички комунікації та спілкування у студентів університеті на спеціальності «Терапія та реабілітація», як засобу впливу на ефективність реабілітаційного процесу.

4. ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою дослідження є обґрунтування підходів до формування навички комунікації та спілкування у студентів університетів.

1. Розкрити особливості комунікації та спілкування у процесі підготовки студентів в університеті.

2. Обґрунтувати складові комунікативної компетентності студентів.

3. Розкрити особливості вербального і невербального спілкування майбутніх фізичних (ерго) терапевтів.

4. Побудувати модель формування навички комунікацій та спілкування у майбутніх фізичних (ерго) терапевтів.

5. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Фізична реабілітація є відкритою соціальною системою. Головними суб'єктами у цій системі є фахівець та пацієнт [4, с. 20-23].

Під час проведення дослідження ми вирішили приділити належну увагу одній із важливих складових компетентності студентів - формування навички комунікації та спілкування.

Під комунікативною компетентністю дослідники [12, с. 46]. примачок розуміють «здатність до спілкування та інтерактивної взаємодії, дотримання норм і культури спілкування, прийнятих в даному професійному середовищі, що фасилітує досягнення фахівцем мети професійної діяльності».

М. Дем'янчук [8], Т. Лазаренко [9]. комунікативна компетентність формується із знань норм і правил комунікації; високого рівня мовленнєвого розвитку; умінь встановлювати контакт із людьми, враховуючи їх соціально-культурні, статеві, вікові, статусні характеристики; розуміння невербальної комунікації; емпатійне ставлення до інших людей; оволодіння новими формами ділової та творчої

комунікації; уміння обирати власну комунікативну стратегію, зважаючи на оцінку співрозмовника та ін. [8; 9].

Відтак, Л. Примачок [12, с. 49] трактує комунікативну компетентність фізичного терапевта як «складне особистісне новоутворення, що включає комунікативні здібності та вміння, психологічні знання в сфері спілкування, властивості особистості, психологічні стани, які супроводжують комунікативний процес в цілому».

Основою комунікативної компетентності є формування навички комунікації та спілкування. В процесі проведеного дослідження з'ясовано, що процес спілкування фізичного (ерго) терапевта та пацієнта під час реабілітації займає важливе місце в одужанні пацієнтів. Ця взаємодія – більше, ніж просто передача інформації – вона передбачає зміцнення довіри, стимулювання мотивації та підтримку пацієнтів на шляху зцілення.

Особливе значення у взаємодії між фізичним (ерго) терапевтом і пацієнтом має комунікативний аспект (обмін значущою інформацією між суб'єктами для організації ефективного процесу реабілітації) [11].

Комунікативними вміннями та навичками, які необхідні у практичній діяльності фізичного (ерго) терапевта – це розуміння та врахування індивідуально-психологічних особливостей пацієнта, уміння вести бесіду, уміння долати комунікативні бар'єри, уміння вислухати пацієнта і дати йому пораду, здатність проявляти співчуття [10].

Вербальне спілкування фізіо (ерго) терапії охоплює усний обмін інформацією між терапевтом і пацієнтом. Воно включає не лише слова, але й тон, висоту та темп, у якому вони вимовляються. Ефективна вербальна комунікація є важливою для терапевтів, щоб передати складну медичну інформацію зрозумілим і доступним для пацієнтів способом.

Індуктивні методи дослідження дають можливість визначити, що чітка та точна комунікація дозволяє пацієнтам зрозуміти свій діагноз, планувати лікування та

реабілітаційний процес, що сприяє їх участі в процесі одужання. Важливим аспектом є те, щоб підібрати стиль комунікації таким чином, щоб він був пристосований до рівня розуміння та комфорту пацієнта, забезпечуючи відчуття себе уповноваженими та поінформованими про свій шлях лікування [3, с. 78].

Під час клінічної практики фізичні (ерго) терапевти використовують позитивне підкріплення, хвалити пацієнтів за їхні зусилля та відзначати їхній прогрес. Таким чином вербальне спілкування сприяло не тільки обміну інформацією, але й встановленню довіри, мотивації та співпраці в процесі реабілітації.

Спостереження за процесом взаємодії фізичного (ерго) терапевта та пацієнта дає підстави визначити правила їх комунікації:

- вербальна комунікація - спілкування доступне, чітке, зрозуміле, без слів бур'янів чи складних термінів, які можуть заплутати пацієнта;

- активне слухання – демонструвати зацікавленість і турботу. Пацієнти повинні відчувати себе почутими та зрозумілими, що може зміцнити довіру та покращити терапевтичний альянс;

- емпатія - проявляти розуміння та співчуття до їхньої ситуації. Вони повинні бути уважними до емоцій пацієнта, підтверджувати їхні переживання та пропонувати емоційну підтримку, коли це необхідно;

- повага - цінувати думку (пацієнта, його оточення, родини) та залучати їх до процесу прийняття рішень [10, с. 62]. (Див рис.1.).

Не менш важливими у спілкуванні фізичного (ерго) терапевта та пацієнта є невербальні складові комунікації. Невербальні форми спілкування: мова тіла, міміка та жести. Фізичні (ерго) терапевти повинні приділяти пильну увагу своїм власним невербальним сигналам, переконавшись, що вони відповідають їхньому вербальному спілкуванню та виявляють теплоту, емпатію та професіоналізм (Див рис.1.).

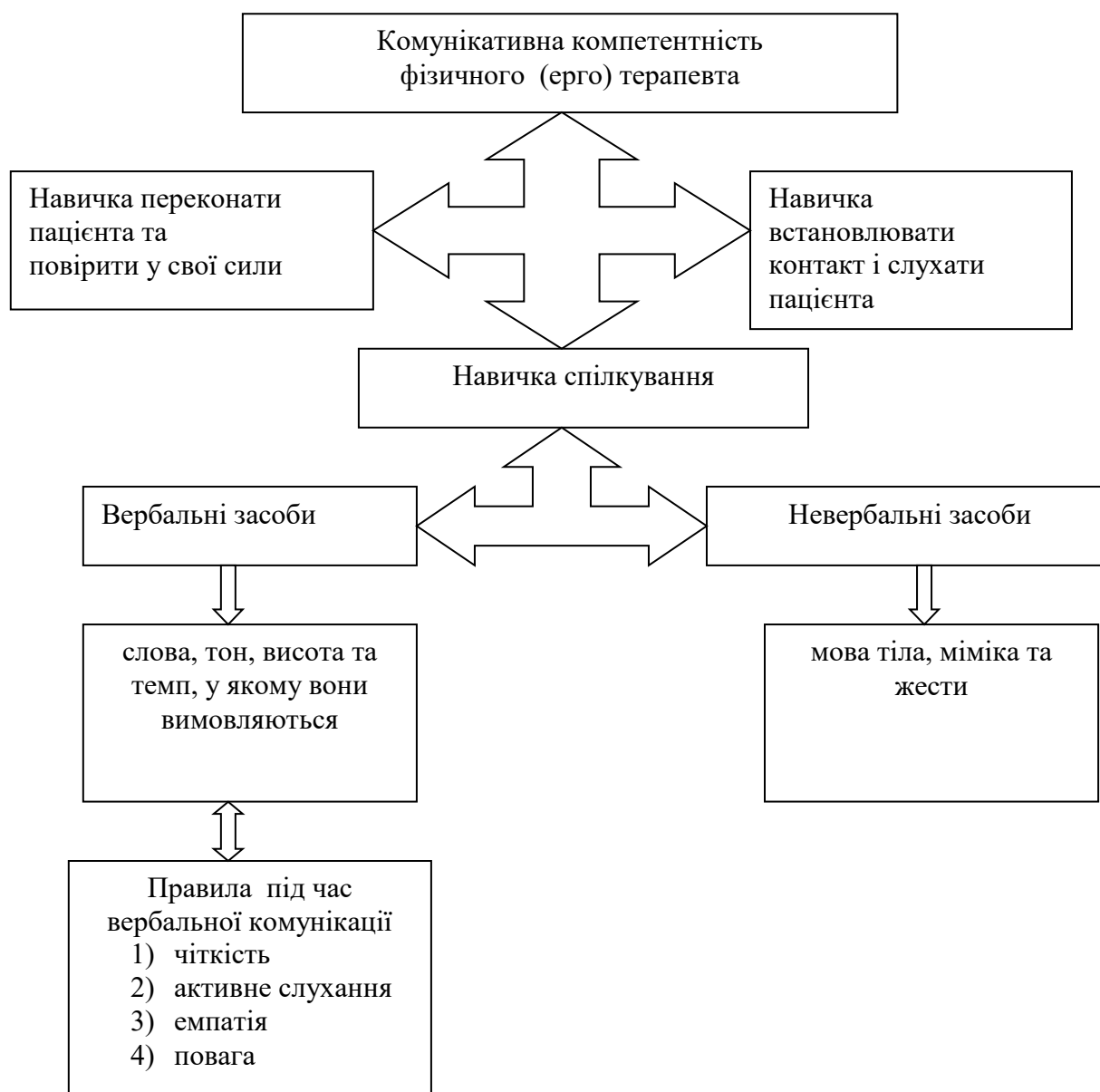

Рис. 1. Модель формування навички комунікації та спілкування у студентів ЗВО

В процесі спостереження було визначено активні прийоми невербального спілкування фізичного (ерго) терапевта та пацієнта: доброзичлива посмішка, відкрита поза та належний зоровий контакт можуть допомогти пацієнтам почуватися невимушено та налагодити взаєморозуміння. І навпаки, негативні або неконкурентні невербальні сигнали, такі як схрещені руки, насуپлені брови або відсутність зорового контакту, можуть створити перешкоди для спілкування та підірвати довіру пацієнта до здібностей терапевта.

Комплексний підхід дає можливість виявити та усунути бар'єри взаємодії між фізичним (ерго) терапевтом і пацієнтом. Окресленні бар'єри можуть перешкоджати

використанню здобутих під час навчання навичок комунікації та спілкування (вербальне та невербальне) у досягненні довготривалого результату та максимального відновлення функцій пацієнта:

- надмірний шум у зоні надання реабілітаційних послуг;
- велика відстань між терапевтом і пацієнтом;
- мова, яку вживає той, хто надає реабілітаційні послуги (наприклад, надмірне використання професійної термінології);
- час, відведений на комунікацію та ін.

Сформована під час навчання навичка комунікації та спілкування (вербальне та невербальне) дає можливість майбутньому студенту проявляти власну компетентність у

роботі мультидисциплінарної команди під час планування процесу фізичної реабілітації пацієнтів.

6. ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Проведений аналіз процесу формування навичок комунікації та спілкування дає розуміння поєднання чіткого вербального спілкування та вміння підтримувати конгруентну невербальну комунікацію.

Навичка спілкування усуває бар'єри взаємодії фізичного (ерго) терапевта, що

створює атмосферу, в якій пацієнти відчують повагу та мають можливість брати на себе активну роль у своїх зусиллях щодо одужання.

Комплексний підхід до формування навичок комунікації та спілкування у ЗВО дає можливість ефективно планувати процес реабілітації пацієнтів, визначення поетапних цілей та результату запланованого процесу. [4, с. 17]. Волошко

Не розв'язаною залишається проблема дослідження впливу активного слухання на формування професійного розвитку фізичного (ерго) терапевта.

Література

1. Андрійчук О. (2019). Підготовка фізичних терапевтів до практичної діяльності. Вісник Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. Вип. 4. С. 10–14.
2. Бісмак О. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації. (2017). Освітологічний дискурс. № 3-4 (18-19). С. 338-351.
3. Волошко Л. (2017). Основні компоненти та характеристики професійної взаємодії фахівців з фізичної реабілітації. Молодь і ринок. № 9. С. 77–81.
4. Волошко Л. (2018). Фізичний терапевт як суб'єкт професійної взаємодії. Вісник. Серія: Педагогічні науки. № 152 (1). С. 16–18.
5. Волошко Л. Б. (2017). Предметно-змістовні компоненти професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії. Системний підхід у професійній підготовці фахівців галузевих напрямів (20 квітня 2017 року): Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція з проблем вищої освіти і науки (дистанційна форма). Вип. 2. С. 20-23.
6. Волошко Л. (2017). Особливості суб'єкт-суб'єктної взаємодії в професійній діяльності фахівців з фізичної та соціальної реабілітації. Молодь і ринок. № 3. С. 41-44.
7. Гук С. В. (2017) Професійні функції фахівця з фізичної реабілітації. Педагогічна освіта: теорія і практика. Вип. 14. С. 66-70.
8. Дем'янчук М. (2022) Комунікативна підготовка майбутніх бакалаврів фізичної реабілітації в медичній академії – виклик часу. Актуальні питання гуманітарних наук. 2022. Вип. 49. Т. 1. С. 192-197.
9. Лазаренко Т. В. (2015). Умови ефективності міжособистісної комунікації. Zbiór raportów naukowych. «Pedagogika. Najnowsze badania naukowe. Teoria, praktyka» (30.03.2015-31.03.2015). Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», С. 31-40.
10. Мезенцева І. В., Павлович О. С., Ярликowa В. Д. (2022). Особливості комунікації фізичного терапевта з пацієнтами при наданні реабілітаційних послуг. Реабілітаційні та фізкультурно-рекреаційні аспекти розвитку людини. № 12. С. 60–66.
11. Павленко Т. В., Сінельнікова Н. В., Толумна Б. С., Толумна Є. С. (2024). Зародження та розвиток фізичної реабілітації. Grail of Science. № 35. С. 554–560.
12. Примачок Л. Л. (2019) Порівняльне дослідження стану сформованості професійної компетентності у фахівців з фізичної реабілітації з різним стажем роботи. Актуальні проблеми психології. Том І. Вип. 54. С. 43-54.

References

1. Andriichuk O. (2019). Pidhotovka fizychnykh terapevtiv do praktychnoi diialnosti. [Training of physical therapists for practical activities]. Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu. Fizychnye vykhovannia, sport i zdorovia liudyny. Vol. 4. P. 10-14.
2. Bismak O. (2017). Formuvannia informatsiino - komunikatsiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv z fizychnoi reabilitatsii. [Formation of information and communication competence of future specialists in physical rehabilitation]. Osvitolohichnyi dyskurs. No 3-4 (18-19). P. 338-351.
3. Voloshko L. (2017). Osnovni komponenty ta kharakterystyky profesiinoi vzaiedonii fakhivtsiv z fizychnoi reabilitatsii. Molod i rynek. № 9. S. 77–81.
4. Voloshko L. (2018). Fizychnyi terapevt yak subiekt profesiinoi vzaiedonii. Visnyk. Seria: Pedahohichni nauky. № 152 (1). S. 16–18.
5. Voloshko L. B. (2017). Predmetno-zmistovni komponenty profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv z fizychnoi terapii. [Subject-content components of professional competence of future specialists in physical therapy]. Systemnyi pidkhid u profesiinii pidhotovtsi fakhivtsiv haluzevykh napriamiv (20 kvitnia 2017 roku): Vseukrainska naukovy -praktychna internet-konferentsiia z problem vyshchoi osvity i nauky (dystantsiina forma). Vol. 2. P. 20-23.

6. Voloshko L. (2017). Osoblyvosti subiekt-subiektnoi vzaємodii v profesiinii diialnosti fakhivtsiv z fizychnoi ta sotsialnoi reabilitatsii. [Peculiarities of subject-subject interaction in the professional activity of specialists in physical and social rehabilitation]. *Molod i rynok*. No 3. P. 41-44.
7. Huk S. V. (2013). Profesiini funktzii fakhivtsia z fizychnoi reabilitatsii. [Professional functions of a specialist in physical rehabilitation]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*. Vol. 14. P. 66-70.
8. Demianchuk M. (2022). Komunikatyvna pidhotovka maibutnikh bakalavriv fizychnoi reabilitatsii v medychnii akademii – vyklyk chasu. [Communicative training of future bachelors of physical rehabilitation in the medical academy is a challenge of the times]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Vol. 49. T. 1. P. 192-197. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/49-1-30>.
9. Lazarenko T. V. (2015). Umovy efektyvnosti mizhosobystisnoi komunikatsii. [Conditions for the effectiveness of interpersonal communication]. *Zbiór raportów naukowych. «Pedagogika. Najnowsze badania naukowe. Teoria, praktyka»* (30.03.2015-31.03.2015). Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour». P. 31-40.
10. Prymachok L. L. (2019). Porivnialne doslidzhennia stanu sformovanosti profesiinnoi kompetentnosti u fakhivtsiv z fizychnoi reabilitatsii z riznym stazhem roboty [Comparative study of the state of formation of professional competence among physical rehabilitation specialists with different work experience] *Aktualni problemy psykholohii*. Tom I. Vyp. 54. S. 43-54.

Abstract

KONDRATSKA Halyna

Drohobych State Pedagogical University of Ivan Franko

PAVLIUK Oksana

Khmelnitskyi National University

FORMATION OF COMMUNICATION SKILLS AND INTERACTION IN UNIVERSITY STUDENTS

The article examines the effectiveness of communication skills and the interaction between the physical therapist and the patient as a key outcome of rehabilitation services. In particular, it analyzes the approaches to developing communication skills in higher education students, which include a combination of verbal and non-verbal communication. The features of communicative competence necessary for the professional activities of future specialists in the field of physical rehabilitation are defined.

The purpose of the article is to substantiate the approaches to developing communication skills in university students, which is important for their further professional practice. The importance of mastering communication skills as a significant element of the interaction of physical (ergotherapy) therapists is emphasized, creating an atmosphere of trust and respect in which patients can actively participate in their recovery.

The article examines in detail the components of verbal and non-verbal communication, their significance in the process of therapist-patient interaction. For example, verbal communication includes not just the transmission of information, but also the ability to listen, support the patient, and build trust. Non-verbal signals such as facial expressions, gestures, and tone of voice also play an important role in the perception of information and emotional support for patients.

The advantages of communication skills in the planning process of rehabilitation are substantiated, enabling the identification of step-by-step goals and the achievement of effective results. It has been established that a comprehensive approach to developing communication skills can significantly enhance the rehabilitation process for patients, promoting their active participation in the treatment process.

Thus, the article underscores the necessity of integrating communication skills into educational programs for students preparing to work in the field of physical rehabilitation to improve the quality of medical service delivery.

Keywords: communication, interaction, skills, students.

Стаття надійшла до редакції / Received 22.08.2025

Прийнята до друку / Accepted 22.09.2025